

गांधी जयंती निमित्त मोठ्या भाऊंचे भाषण

प्रसंग- गांधी जयंती निमित्त मोठ्या भाऊंचे भाषण

दि. ०२-१०-२०१०, स्थळ - गांधी रिसर्च फाऊंडेशन जैन हिल्स, जळगाव

गांधीजींबद्दल जे काही लिहिलं गेलं, जे काही बोललं गेलं, ते इतकं आहे की ६५ वर्ष झालेत, या कामात जे गुंतले आहेत, त्याचं सगळं एकत्रीकरण करायला पाहिजे. पण अजूनसुद्धा ते पूर्ण करू शकत नाहीत. पूर्ण करू शकत नाही याचं कारण जगभरामध्ये गांधीजींवर रोज काहीना काही लिहित असतो. आजच सकाळी एका वर्तमानपत्रात वाचण्यात आलं, त्याचं पुस्तक आपल्या लायब्ररीत आहे. ऋद्धुण्ट ऋद्धु इ वक्क म्हणजे गांधीजी एक मॅनेजर होते, गांधीजी एक फायटर होते, गांधीजी फ्रिडम फायटर होते, गांधीजी एक मोठे द्रष्टे होते, गांधीजी व्यापारी होते, त्यांच्या जन्माने, पेशाने वैष्णव होते, गांधीजी एक अलौकीक असे ह्युमन बिग होते. त्यांची ओळख तुम्हाला जेवढी-जेवढी जास्त होईल, तेवढं-तेवढं तुम्ही जास्त त्यांच्याजवळ जाऊ शकाल. पण मला एक वाटतं, गांधीजींबद्दल जे काही लिहिलं आहे ते वाचून टाकू हे अशक्य आहे. गांधीजींबद्दल जे काही बोललं गेलं आहे, ते आपण ऐकू, तेही कठीण आहे. गांधीजींच्या केवळ आपल्याजवळ ३६ फिल्म्स आहेत. एक फिल्म त्याच्यातली साडेसहा तासाची आहे. त्याच्यात सर्वसाधारणपणे त्यांच्या जीवनाचा सार आहे. त्यांनी केलेले मुव्हमेंट,

त्यांनी केलेले काम, हे त्यात आहे, दुसरी अडीच तासाची आहे. आणि मग बाकीच्या एक-एक एपिसोडवर त्यांनी हे केलेले आहे. हे फिल्म जरी पाहायचे ठरवले तरी त्याला दिड-दोन हप्ते लागतील. रोज आठ तास बसावं लागेल. तेव्हा या सगळ्या फिल्मस् आपल्याला बघावयास मिळतील. मी याच्यात सिनेमा इनक्लूड करत नाही.

गांधीजींचे १६० पुतळे १६० देशांमध्ये लागलेले आहेत. म्हणजे प्रभू येशू ख्रिस्तानंतर जर एवढे पुतळे कोणाचे लागले असतील तर गांधीजींचे लागलेले आहेत. तर या पुतळ्यांचे एक पुस्तक करावं, असा पहिला प्रोजेक्ट आपण गांधी रिसर्च फाऊंडेशनमध्ये घेतला होता. माझ्या माहितीनुसार गांधीजीविषयी ११० देशांनी वेळोवेळे स्टॅम्प काढलेले आहेत. एका देशाने पाच-पाच वेळा स्टॅम्प काढलेले आहेत. आणि ते स्टॅम्प स्वतः इनिसेटिव्ह घेऊन काढलेले आहेत. तर गांधीजींवर एवढे पुतळे, एवढी पुस्तकं, एवढे स्टॅम्प इश्यू करायला लोकांना काही वेड लागलं आहे का? आणि एवढी पुस्तकं लिहितच आहेत, अजूनही लिहितच आहेत. त्याच्यामुळे हे स्पष्ट होतं की १९ व्या शतकामध्ये जी काही पाच-पन्नास लोक जागतिक किर्तीची निर्माण झाली, त्याच्यात गांधीजी होते. हे आपण नव्हे पाश्चात्य लोकांनी सुद्धा मान्य केलं आहे. म्हणजे आजही जगामधल्या पहिल्या ५० महत्त्वाच्या लोकांची यादी केली तर भारत देशातून फक्त एकच नाव पुढे येतं ते म्हणजे महात्मा गांधी. आपल्या देशात जर आपण करायचं ठरवलं तर कदाचित दहा नाव टाकू, तो भाग वेगळा. अकरावे नाव टाकणं कठीण हा ही भाग वेगळा. गांधीजींच्या नंतरची आत्ताची जी ६० वर्षांची पिढी आहे, त्याच्यामध्ये कोणाचं नाव टाकावं तर कदाचित ते एकमेकांना मारायला सुद्धा तयार होऊन जातील, अशी परिस्थिती आहे. तेव्हा ते आदर्श आहेत असं न समजता आपण आधीचा जर विचार करायचे ठरवले, तर आपल्याजवळ निवडच नाही. जर तुम्हाला दुःख होत असेल, तुम्ही निराश झाला असाल, तुम्ही हताश झाला असाल, तुम्ही आनंदाने बेभान झाला असाल कोणत्याही परिस्थितीमध्ये गांधीजींची आठवण तुम्ही केली, त्यांच्या विचारांची आठवण जर तुम्ही केली तर तुम्हाला शांततेचा अनुभव येईल. गांधीजींनी अहिंसेचे एक नवीन रूप जगासमोर मांडलं. बिना शस्त्राने क्रांती करता येते हा नवीन संदेश गांधीजींनी आपल्या जीवनातून दिला.

गांधीजींबद्दल काय बोलायचं. त्यांच्यासारखं ५ टक्के वागता आलं, तरी आपले जीवन सार्थ झालं असं मला वाटतं. १० टक्के वागता आलं तर दुधात साखर आहे. त्याच्यापेक्षा जास्ती काही वागता येईल असं वाटत नाही. कारण त्याच्यासाठी फकीरी

पत्करावी लागेल, कारण त्याच्यासाठी वैराग्य पत्करावं लागेल. त्याच्यासाठी स्वतःच्या घर-घराण्यावर तिलांजली सोडावी लागेल. त्याच्यासाठी देशभर पायी प्रवास करावा लागेल, त्याच्यासाठी देशभर जाऊन आपल्याला लोकांशी संपर्क करावा लागेल. एवढं सगळं करायला आज कुठे आपल्याला किंवा लोकांना वेळ आहे. आणि ज्यांच्याजवळ वेळ असला समजा, माझ्यासारख्याजवळ आहे तर तेवढं आयुष्यच शिल्लक राहिलेलं नाही की जो हे सर्व करू शकेल. त्याच्यामुळे आपण १०-१५ टक्क्यामध्ये जरी समाधानी राहिलो आणि जीवनाचं एक दालन उघडलं, आणि त्याच्यात गांधीजी पाहिलं तरी पुरे आहे.

आजच्या या दिवशी किमान पुढच्या याच दिवशी आपलं गांधी रिसर्च फाऊंडेशनचं सेंटर उभं रहावं, ते एक जागतिक पातळीचं सेंटर असावं आणि प्रत्येकाला असा विश्वास वाटावा की गांधीजींचं हे पुस्तक, गांधीजींचं हे बोलणं, हे जर कुठे तुम्हाला मिळालं नसेल तर आज तुम्हाला जळगावला जायला पाहिजे, तिथं तुम्हाला निश्चित मिळेल अशी खात्री त्यांना वाटली पाहिजे. हे जर शक्य झालं तर मला असं वाटतं की आयुष्यातला मोठा टप्पा चांगल्या कामासाठी आपण डिओट करू शकलो असं होईल. याच्यामध्ये तुम्ही सगळ्यांनी मदत करायची आहे. ज्याच्याजवळ जे काही असेल ते दाखवायचं आहे, आणि इथे आपल्याला ते उपलब्ध करून द्यायचं आहे. एक म्युझियम, लायब्ररी इथे होणार आहे. त्याच्याबरोबर आर्टिफिड त्यांचे जे आहेत ते इथे होणार आहेत, ते आपण ठेवणार आहोत. सगळे स्टॅम्प जे आहेत त्यांची पुस्तकं होणार आहेत आणि ती सुद्धा आपण एक्झिबिट करणार आहोत. त्यांचे पुतळे सुद्धा आपण एक्झिबिट करणार आहोत. त्यांच्या जीवनातल्या महत्वाच्या ज्या घटना आहेत, त्या पुतळ्याच्या स्वरूपात आपण मांडणार आहोत. खूप खूप मोठ्या योजना आहेत, मला जो काही त्रास होत होता, उपचारानंतर ईश्वराने कदाचित म्हणूनच मला सुखरूप परत पाठवले की अजून काम संपलेलं नाही हे काम पूर्ण करायचं आहे. तुम्ही परत जा. आणि अशा परिस्थितीमध्ये आज आपण हे साजरं करतो आहोत. मला असं वाटतं की, आपल्यापैकी प्रत्येकाने एक टक्का, दोन टक्के, पाच टक्के, दहा टक्के गांधी जीवनामधली कुठलीही प्रेरणा घेतली आणि तसं वागायचं ठरलं तर जग आज जे आहे, त्याच्यापेक्षा ती चांगली जागा होईल.

पृथ्वीवर आज जेवढे दुःख असेल ते कमी होईल. आनंद असेल तर तो वाढेल, अशा परिस्थितीत गांधीजींची आज आठवण आपण करूया. कलेक्टर साहेब आपल्या

कार्यक्रमासाठी इथे आलेत, हाही एक योगा योगाचाच भाग आहे. याच्यापेक्षा तीन पट मोठ्या अशा त्या परिसरात हे सर्व साकारणार आहे. फार चांगल्या रितीने ते मांडलं जाणार आहे. आणि त्याचा दर्जा जागतिक असा असणार असल्यामुळे आपण तिथे शिक्षण सुद्धा देणार आहोत. म्हणजे इथे गांधीजींवर आपल्याला डिप्लोमा सुद्धा करता येईल, डिग्री, पीएचडी करता येईल.

गांधीजींच्या विचारांवर आणि गांधीजींच्या कामावर तुम्हाला सगळं काही जे हवं असेल, ते मटेरियअल इथे उपलब्ध असेल. आणि याच्यामधून आपण दरवर्षी २ स्कॉलर, ५ स्कॉलर, १० स्कॉलर जर निर्माण करू शकलो तर फार उत्तम होईल. गांधीजींची ओळख नवीन पिढीला करून देणं फार गरजेचं आहे. जर आज तुम्ही १० वर्षांच्या मुलाला विचारले की, गांधीजी कोण होते तर त्याला माहित नाही. १५, १७ वर्षांच्या मुलाला विचारले तरी फार कठीण आहे. त्याला चार वाक्यांच्या पलीकडे बोलता येणार नाही अशी परिस्थिती आहे. ६०-७० वर्षात जी परिस्थिती निर्माण झाली आहे तेव्हा असल्या संस्था जर आपण काढल्या नाहीत आणि त्यांची स्मृति जर आपण तेवत ठेवली नाही, तर काळाच्या ओघामध्ये सगळंच असं होत असतं. आपलं ते होऊ नये, निदान या देशाचा वारसा म्हणून आपलं हे कर्तव्य आहे. आणि हे कर्तव्य पार पडण्यासाठीच आपण गांधी रिसर्च फाऊंडेशनची स्थापना केली आहे आणि त्याच्यामध्ये एवढं काम करायचं निश्चित केलं आहे. खरं म्हणजे बरचसं काम झालेलं आहे, गेली तीन-चार वर्षांपासून आपण हे काम करतो आहोत. पण आता, याला याच्यापुढे एक मूर्त स्वरूप येणार आहे. आणि मूर्त स्वरूप म्हणजे चांगल्या इमारती हे ते. गांधीजींना हे पसंत नव्हते. त्यांना साधं जीवन पसंद होतं, त्यांचा आश्रम पाहायला तुम्ही कधी सेवाग्रामला गेलात आणि त्यांची झोपडी पाहिलीत तर तुम्हाला याची कल्पना येईल. पण म्हणजे गांधीजींची आठवण ही जर तुम्हाला चिरस्थायी करायची असेल तर मग आपण तसे स्ट्रक्चर बांधून चालेल का? नाही चालणार. मग हा विचार करून स्वार्थापोटी म्हणजे गांधीजींची स्मृति समजा उद्या भूकंप झाला, आणि तो एवढा मोठा असला की, १.५ राइटर स्केलवर तो जातो आहे, असं जरी दिसत असलं तरी गांधीजींसाठी निर्माण केलेलं सेंटर आहे, आपले हे बंगले पडू शकतील, पण गांधीजींसाठी निर्माण केलेलं जे सेंटर राहिल, ते मात्र उभं राहिल. अशा पद्धतीने त्याची रचना, बांधकाम आणि अशा पद्धतीने त्याच्याकडे बघायचं चाललं आहे. सुरुवात झालेली आहे.

मी आजच सकाळी त्या साईटला जाऊन आलो. तिथला जो पाया आहे, तो चार ते सहा फुटाचा आहे. जसे किल्ले आपण बांधत होतो त्यावेळेला ही टेक्नॉलॉजी नव्हती, आज आपण राजस्थानवरून चुना आणून, चुना घोटून इथे त्याला ११ दिवस ठेवून चुन्यामध्ये बांधकाम करत आहोत, सिमेंटमध्ये नाही. म्हणजे चुना हा सिमेंटपेक्षा जास्ती टिकणारा आहे. आणि तो स्वाईलचाच एक भाग आहे. त्याच्यामुळे स्वाईल त्याच्यावर कोणत्याही प्रकारे अटॅक करत नाही. असा आतापर्यंतचा रिसर्च आहे आणि म्हणूनच हे चुन्यामध्ये बांधायचं ठरवलेलं आहे. आणि त्याप्रमाणे हा जो पाया आपण टाकलेला आहे, हा ३ ते ६ फूट असा त्याचा पाया आहे. आज नुसत्या पायाकडे जरी आपण बघितले तरी आपल्या लक्षात येईल की ही ईमारत कशी होणार आहे. आपल्याकडे जास्त वेळ नाही, एक वर्ष आहे, पण वर्षभरात ते होऊ शकेल अशी मला खात्री वाटते. त्याचं कारण असं आहे की, एम्पायर स्टेट बिल्डींग १४ महिन्यात होऊ शकली, ५५ मजली एवढी भव्य-दिव्य बिल्डिंग १४ महिन्यात पूर्ण होऊ शकते तर आपल्यासारख्यानी गांधीजींचे हे सेंटर १२ महिन्यात पूर्ण करू नये असे काही नाही आहे.

ईश्वर कृपेने थोडीसी तब्बेत चांगली राहिली तर मला खात्री आहे, नाहीतरी अशोक त्या ठिकाणी लक्ष देतो आहे, आणि आपले सगळे सहकारी आहेतच ना. त्यांना ही सवय आहे, ते सर्व एमरजन्सीमध्ये काम करणारे आहेत. तुमचे सगळ्यांचे हातभार लावून हे काम आपलं पूर्ण होईल, अशी मला खात्री वाटते. आपण इथे सर्व प्रार्थनेला आलात त्याबद्दल आपल्या सर्वांचे आभार मानतो आणि हा कार्यक्रम समाप्त झाला असे जाहीर करतो.